

10-44592263

Ijubomir simović

M A G L A

IV

Iz svoga detinjstva Andrija Koviljac je poneo tek nekoliko detalja, nekoliko slikovitih provincijskih uspomena, nekoliko tužnih slika, i ti šturi detalji su godinama određivali sve njegove ambicije, misli i po-
duhvatve. Uska i tužna panorama zabačene, gnjile i za-
gušljive provincijske jeseni koja se brzo smrčkava, je-
seni u kojoj se beru šljivice i kuva se pekmez u velikim
crnim kotlovima, kad večeri dolaze nagle i prohladne,
kad mati, u sumračnim jutrima, iz prozora izbacuje
uginule muve. Panorama te poslednje ratne zime, kada
se vreme vuklo sporo i mrzovoljno, kada se živelo tek
o jednom obroku, na parčetu hleba premazanog pek-
mezom od šljivica i rečkoj i ne zapreženoj čorbji od
plesnivog i proklizalog krompira. Svet Andrije Koviljca,
učenika drugog razreda osnovne škole, ostao je ste-
šnjen među hladne zidove sobe u kojoj gori tek mala
krpica, uvučena u kutiju od imalina, napunjenu lojem.
Kiša se pretvarala u sneg, vetar je bacao u niski pro-
zor hladne i mokre sušnice, svitalo je dugo i sporo,
smrkavalo se brzo, i život je gnjilo tinjao u toj tamnoj
prizemnoj sobi koja smrtila na loj, i čiji se jedini prozor
otvara u smrad dvostruka punog rogova i štavljie-
nih koža. Napolju je bila magla, tišina, mrak i smrad,
žuto prljavo lišće valjalo se u blatu, pusto kupusište
iza kuće mirisalo je na vlagu i trulež. Za morbidna
sivoća, ta blatnjava zima i ta beskrajna glad koja je u
Andriji razvila bolesno žaljenje svog malog, promrzlog
i izgledanog bića, sve je to onaj prljavi događaj na
strojnoj padini provincijske ulice učinilo još oštrijim i
dramatičnijim, i Andrija se i kasnije pitao nije li taj
odvratni događaj bio tako odvratan samo zbog te mor-
bidne vlage u zidovima i vazduhu, zbog te male i tam-
ne prizemne sobe sa jednim prljavim prozorom, zbog
retke i gladne čorbe od proklizalog i plesnivog krom-
pira. Ta atmosfera je i učinila da ta anegdotska uspo-
mena ostane kao težak kamen u temeljima onoga što
će kasnije predstavljati Andrija Koviljac sa svim svo-
jim kompleksima, voljestima i ambicijama. Andrija se
na pozajmljenim dečjim sankama spuštao niz strmu
ulicu gradске periferije: nek je brisao nos isplaša mu
je maramica, i kad je posle nekoliko metara uspeo da
zaustavi sanke i da se okrene, video je kako se jedan
čovjek saginje i stavlja u džep njegovu silnavu krpicu.
Povikao je za njim da je to njegova maramica, našta
mu je čovek jednostavno odalomio snažan kočijaški
šamar, okrenuo se i otišao. To oblačno zimsko popodne
u strojnoj ulici provincijske periferije, pod vodnjikavim
i mekin: zimskim oblacima, taj šamar, i tog čoveka koji
udara zakršalog, osmogodišnjeg osnoveca da bi mu
oteo jednu izbaljavljenu i izgubljenu krpicu, kojom je
brisao nos, tog čoveka koji ga je pokrao i udario, bez
reči, prezirujući svako njegovo pravo, i njegove suze, i
protest, prezirno ignorirajući tog izgledanog osmogodi-
šnjeg čovečuljka, Andrija Koviljac nije zaboravio ni-
kad, čak i u odmaklim godinama osećajući bol i stid
kao svoje prvo iskustvo, najdužnje saznanje i nejasan i
pritajan strah.

Pokradenim i postidenim osećao se Andrija Kovi-
ljac i nekoliko godina kasnije, onoga novembarskog
jutra kada je u auli Filozofskog fakulteta saznao da se
njegova devojka, Ljubinka Bošković, verila i udala za
jednog službenika velikog beogradskeg eksportnog
preduzeća, i da je otišla na svadbeni put u Buku i Dubrov-
nik. Ta neotekivana udaja mu je izgledala ponižavaju-
ća i vulgarna, nekulturna, balkanska, otmičarska i lo-
povska, bez stila i stida, i on je taj udvor poneo kao-
kako se takvi udari i nose u životu: uvručeno i oholo,
sa izvешnim uživanjem u dramatičnosti svoje sudbine.
Ali iza tog njegovog ličidskog i klovnovskog ponosa
nije kverkilo nikakvo verteterovsko srce već je gorao
stid i bes, tinjalo je poniženje, i osećanje krivice uvre-
de zamenilo je onaj prigušeni bol koji je morao da nosi
i trpi u prvim danima posle te — kako je on slikovito
govorio — srednjeevkeve svadbene svečanosti.

Za ono što se desilo posle toga, kada je službenik
beogradskeg eksportnog preduzeća otputovao na tro-
mesečni službeni put u Keln, Andrija Koviljac više nije
imao ni kriterijuma ni razumevanja. Ljubinku je sreo
pred jednom trgovinom u Knez Mihajlovoj ulici, kada
je tražila abažur za stonu lambu svoga muža. Nisu
razgovarali ni o njevoj udaji, ni o njenom mužu, kao
da se ta prljava komedija odigrala tek na nekoj sceni,
nestvarno kao iluzija i iluzija, bez ikakve stvarne
veze s njima, avestanski i fantomski. Otišli su u jedan
ekspresni bife, popili kafu, a zatim, kao i pre nekoliko
meseci, ruku podruku, intimno i poverljivo, izašli u
gužvu beogradske glavne ulice, po kojoj je prskala su-
morna jesenja kiša.

Zima je prolazila u šetnjama po zadirmljenoj du-
navskoj periferiji, u tudim kapijama, po učalim i
prljavim ribarskim krčmama koje mutno svetle u
hladnoj i mokroj dunavskoj magli, krmeljuje, pospane
i pijane. Ponekad bi odlazili u njegovu hladnu student-
sku sobicu, pod samim krovom trospratne zgrade na
Gundulićevom vencu. Zatvarali su vrata, izlili peč i
ljubili se, u slobodi zaključane sobe, tako potpuno i
tako slobodno sami, svet za sebe i svet za sebe, i on
je udisao znojov pazuha te lepe tuđe žene kao najpoj-
niji tropski vazduh, ljubio je pramen kose iza uha,
spavao sa licem između njene dojke i mišice, samouve-
ren i hrabar, obnevideo za sve što se kreće, diše i sumi
izvan ove tamne sobe sa nagnutom tavanicom koja se
završavala niskim zidom u kome je blede svetlucačo ve-
černji zimski svet, kroz mali zatvoren prozor. Mali i
svetlucačo kostur mraza na staklu, sored na skveru,
večernja zimska tišina u kojoj treperi plamčik nje-
hove idilne pečinske vatre koja je gorela u peći od
benzinskog bureta, večernja zimska tišina i zašušljivi
miris te znojave i eterične tuđe žene, topla postelja u
najdaljem i najmračnijem kutku velikog sveta, kratak
rastanak na hladnoj i kasnoj tramvajskoj stanici, to je
bio život Andrije Koviljca za vreme ta dva zimska me-
seca, život skriven i fantomski, krađen i otmian, i gu-
tan brzim zalagaljima. U tom svom erotskom bunilu

Andrija je osećao da bi sve to trebalo podrediti ne-
kakvom kriterijumu, nekakvoj suštini, i tu prolaznu
sanjarju ispuniti nečim bitnim i ozbiljnim, zagospo-
dariti tim opojnim i zašušljivim trenucima u kojima se
gube i poslednji obrisi realnosti. Ali dani su prolazili,
i jedini kriterijum svemu tome što se događalo osta-
jalo je njegova postelja, njeno rublje na podu, njen
znoj i tamno presijavanje njegovog trbuha na plamenu
koji je siktao u peći od benzinskog bureta. Sve je to
bilo slatko, opojno i mamurno, i ko zna dokle bi se
vukla ta lepljiva i svetlucača erotička meduza Andrije
Koviljca, da jednog dana, koncem februara, Ljubinka
nije prvi put pomenula svoga muža: njegova sestra ga
je pozvala da se hitno vrati u Beograd i prekine tu ro-
mantičnu, glupu i bezobraznu studentsku idilu. Iz
Kelna je stigao telegram da suprug kreće već iste noći
da se u najkraćem vremenu vrati u Beogradu. Lju-
binka je o tome govorila brzo i zadušano, nervozno, kao
da želi da se ta neprijatna epizoda dokrajči što je mo-
guće pre. Rekla je da će sve to ona srediti sama, da
Andrija ne mora da se meša u sve to, i Andrija je opet
osećao kako se njegove namere ne uzimaju u obzir, kako
se njegova volja ignorise, i kako u svemu tome nema
čak ni najbližnje uljudnosti. Ta žena je hladnokrvno
ignorirala činjenicu da je on dva puna meseca bio njen
ljubavnik i povernik, jedino biće u svetu s kojim se
ona sporazumevala ta dva zimska meseca, čovek kome
se ona otkrivala i podavala; jednostavno je ignorirala
svaku intimnost, svako poverenje, sve ono što se do-
gđalo u dimu lučkih krčmi i između zidova njegove
sobe, prisvajajući sebi pravo da sama donese odluku o
raspletu te romantične fantazmagorije. Andrija je opet
stajao u snegu, pod velikim hrastovima kraj bežanijs-
kog aerodroma, okružen i crnim i crnim i leševima
posmrzavanih vrana, ošinit šamaram kao i pre deseti-
tinu godina, stvar koja se ne vidi i ne primećuje, stvar
koja se ignorise i odbacuje uvek kad treba doneti
važne i sudbonosne odluke.

Ona je, sa neke austrijske železničke stanice, sti-
gao i drugi telegram: u sudaru ekspresnog i teretnog
voza poginuo je i gospodin viši službenik, itd., itd., a
posle dva dana, u zatvorenom metalnom kovčegu, na
beogradske železničke stanici dopremjen je i njegov
leš.

Sve je to bilo haos i magla, i ništa se nije moglo
razjasniti u tom krvavom bulevarskom raspletu kome
je Andrija Koviljac bio neotekivani uzrok. Najgore je,
međutim, došlo tek kasnije, onog trenutka kada se on
našao na sprovodu, i kada mu je njen otac, stari pri-
atelj Andrije porodice, prišao, primio Andriju
konvencionalnu izjavu saučesća, i zamolio ga da ponese
jedan venac, „jer ih ima mnogo, a nema ko da nosi“.
Andrija je sa još nekim mladicama i devojčama išao na
čelo te dobre rezirane pogrebne povorke, noseći ogrom-
ni venac od veštačkog cveta, išao je bezvoljno i kruto
kao drvena lutka, pokoran i poslušna, zburnjen tim
mučnim i komičnim obrtom situacije. Za njim su se,
sporo i svečano, kotrljala mrtvačka kola, u kojima je
mutno svetlucačo aluminijumski kovčeg sa zamrskanim
lešom jednog čoveka koji je na taj svoj poslednji i
katastrofalni ekspresni put krenuo zato da bi se obla-
snio sa Andrijom Koviljem. Ljubinku su iza kola pri-
državale neke uplakane žene u crnim haljinama. Kao
da su se svi njeni strahovi pomešali sa zastrašujućim
osećanjem odgovornosti i zgusnuli se u to šizofrenički
jezanje koje ju je gušilo, dok se teturala iza tog alu-
minijumskog mrtvačkog kovčega u kome leže zam-
rskani i krvavi komadi njenog muža. Sve je to bilo
mučno i jedno, i taj otegnuti i spori pogrebni cere-
monijal, i te uloge koje na njemu igraju Andrija, Lju-
binka, i taj zamrskani i nepoznat mrtvac, i te popo-
dnevna grbljanska magla koja obćava proleće, i
Andrija drska svetla koja mu šapuće da ta obezna-
njena i izbezumljena žena ne plače od žalosti već od
straha, da to obeznanjeno neurotično bunčanje nije bol
već strah, strah od smrti i pogrebnih svečanosti, od
ove mutne i neprijatne hladne magle koja steže pluća
i guši od mirisa zapaljenih voštanica, od mrtvačkog
kovčega koji se vozi ispred nje, i u kome leži taj mis-
teriozni mrtvac kojega niko nije smeo videti, jer je bio
previše unažen. Smrt je uvek neverovatna, mislio je
Andrija, ali danas je ona neverovatnija zato što tog
mrtvaca nije video niko; meni sve to, pogotovo, ne
deluje kao potpuno stvarno, jer ja tog čoveka nikada
nisam video ni živog: jednom sam samo za njega čuo,
jednom o njemu razgovarao — premlado da bi se potpu-
no shvatila jedna smrt, premlado da bi se moglo shva-
titi šta to znači za tog neznanca koji je umro, tako
vodviljski, tako skandalozno i krvavo, ali dovoljno da
osetim kako od onoga što sam kao da uradim ispada
nešto što nisam ni slutio, nešto sa nedoglednim i stra-
šnim posledicama, nešto beskrajno mučno i gadljivo,
što me ponižava, osamljuje i udaljava, i što se ne može
popraviti. Učinio je jedan pokret i ne možeš više da ga
zaustaviš ni da gospodariš onim što iz njega proizilazi.
Andrija je osećao da su i on, i ta žena, i taj leš u
mrtvačkom kovčegu, žrtve svemu oko sebe, da se ništa,
ni ono što od njega zavisi, ni ono što sam treba da
uradi, ne može predvideti pouzdano. Sve je prividno,
sve se izmiče, i sve to nose neke veće snage, neki ne-
poznati uzroci i neke krvave borbe, i taj leš je žrtva
čitavog sistema događaja koji su se odvijali potpuno
zasebno jedan od drugog, i koji su se dodirivali tek na
telu toga čoveka, kao da im je ono bilo jedini i potajni
cilj.

Andrija je na prekopanu zemlju spustio svoj venac
i mestu što je mogao brzo, zgađen i uplašen. Prešao je
preko groblja i zašao u hladnu polju. Mokriro je sa ola-
kšanjem, odjednom svestan da ga je sve vreme, dok je
trajala ta pogrebna ceremonija, mučila potreba da
ispazni svoju mokraćnu bešiku. Mokraćna je šušlala po
starom lištu i brzo se isparavala. Čučkasti mlaz se
pušio, svetlucačući u dugom luku koji se brzo smanjuje.
Olakšanje. Ogromno, bezмерно, slatko telesno olaka-
nje u kome iščezava sva napregnutost, sva napatost, i
posle koje je Andrija osećao da je hladno, da duva
vetar, i da oblaci spremaju novi sneg. Istresao je još

dve-tri kapi i zakopao se, oslonjen na neko hladno i
hrapavo stablo. Stajao je pred oblačnim februrskim
nebom, pred tim oblacima, pred tim gomilama mokre i
zapaljene vune koju raznosi vetar, i osećao je da mu to
hladno i oporo nebesko crvenilo teče kroz telo kao krv.
Počeo je da primećuje stvari oko sebe: kao da se sve
vraćalo iz neke izmaglice, i on je ponovo opažao pred-
mete i detalje, krivo drvo prevučeno tankom glazurom
leđa, crvenkastu maglu i, daleko na periferiji, na pe-
četu pustih polja, udžerice koje se dime i u kojima se
pali svetlost.

V

Što pre ostaviti tu gnjilu i slikovitu prošlost, te
skandalozne sudbine s komedijskim i vodviljskim ra-
spletima, istrgnuti se iz tog nedokučivog niza uzroka i
posledica, iz tih nepoznatih uslovnosti, otići negde i
načisto razmišljati o svemu, o svom životu, o nemljivi-
m atmosferama, o životu koji te goni da uvek stojiš
kao osamerni dečak kome su ukrali silnavu platnenu
krpicu kojom je brisao svoj crveni prozobil nos. Zausta-
viti tu zahuktalu mašinu koja surovo melje sve, i nje-
govo pravo, i osećanje, i nerve, i krv, i srž, i kosti,
i vtru, i pouzdanje, i koja ga pretvara u mutnu slu-
zavu kašu koja se gasi i prežire. U Andriji se pojavila
bolesna želja za putovanjem. Želja da se svakog jutra
probudi na drugom mestu, na novoj reci i obali, u au-
tobusnu, u pljusknu šume, pred ambisima i horizontima,
na velikom i nestabilnom splavu koji jurj zagretno i
suludo, da prestigne i samu prolaznost. Spavati na
ključnu broda, ležati na savijenom koturu brodskih ko-
nopaca, dok oko rasta tašasi, izranjaju delimi, i pro-
leću galebovi i monovrani. Snači se u ovom nestabilnom
središtu, gde se sve, i kopno, i nebo, i voda, vrtlogavo
okreće, biti prastari bradati moreplovač koji leti sto-
jeći na ključnu svoje korablje, među brzgotinama pene,
u složnom neredu jedara i užarije, okružen igrom riba
i ptica. Osloboditi se svih tih fantoma i biti slobodan,
sagrađiti kuću od šupljikavog sivog kamena, tesati bač-
ve, razapeti jedra, ribariti i živeti slobodno, po svojim
zakonima i po svom razumu, i okusiti onom budućnost
koju ne određuje ništa osim pravadnih razloga života,
gladi i ljubavi.

— Sve su to dekadentne solipsističke fantazmagorije
i gluposti. Ti želiš, recimo, da imaš svoju kućicu, svoj
alat za tesanje bačvi, na primer, svoje mreže i svoje
svće da ih uveće upališ u sobi, kad duva oluja i kad
na tvoj idilnici i prosti drveni sto iznesu tanjir sa rib-
ljom čorbom, komad hleba, bokal vina i korpuz s vo-
ćem. Od pakla ti je dosta vatra koja ti peče hleb i kuva
čorbu od bakalara. Ali jest li ti uopšte u stanju da
shvatiš realne ljudske granice i odnose, i realne ljud-
ske zadatke, da se oslobodiš svojih inferiornih kom-
pleksa, svojih mutnih idealističkih predstava o svetu
kakav treba da bude, li paradiso sa cvećem, postova-
njem i ljubavlju, i sveta kakav jeste, jedna infernalna
situacija u kojoj treba opstati, u kojoj se treba boriti
svom svojom snagom za one idealne odnose koje ti ho-
ćeš samo da naslediš, ali ih dobiješ na tanjiru kao belu
kafu i rifu. Kada ćeš shvatiti da treba da staneš, da
baš u blatu, i da to blato osećaš kao sebe, kao svoju
podlogu i svoju sudbinu, i da živiš kao normalan čovek
koji zna razloge i koji se neće uvek rasplakati nad svo-
jom sudbinom, definitivno određen već u svojoj devetoj
godini onom scenom kada su mu ukrali silnavu i izgub-
ljenu maramicu i odalamlili mu jedan ponižavajući ko-
čijaški šamar? Definitivno određen već u svojoj devetoj
godini? To je koren svih tvojih dosadašnjih, a verovatno
i tvojih budućih poraza. To je katastrofalno!

— Mi se ne razumemo. Taj događaj se većiće po-
navlja, kao udarci čekića po temenu, i ja već dvadeset
godina pokušavam da se oslobodim tih mračnih atmo-
sfera koje me određuju da budem ono što, na žalost, je-
sam. Hoću da se oslobodim tih nasilničkih gestova. Za-
sad želim da putujem: kad god opazim neko mesto pri-
tano se ne ukazuje li se i lamo mogućnost jednog dru-
gog mog života, koji sam u magnoventju naslutio i iscr-
peo u dva-tri doživljaja, dosanjajući mu konture i per-
spektive, a zatim krenuo dalje, uzbuđen jednom mogu-

čom (sopstvenom) istorijom, sa ko zna kakvim sadržajem i smislom...

— Ali s kakvim razlogom poklanjajući više pažnje eventualnim mogućnostima svoga života nego tom jedinom stvarnom životu koji jedino možeš da živiš?

— Ostavimo to. Posle svega onoga što se dogodilo, posle te odvratne pogrebne ceremonije, venaca i crnila, i magle, i odvratnih uloga koje smo svi mi tako poslušno igrali u toj krvavoj i tamnoj farzi na beogradskom groblju, ja hoću samo malo predaha, hoću da se sredim, da se razbistrim i odredim. Ali tebi je to dekadentna solipsistička fantazmagorija, tebi je to glupost, a tebi je gluposti i fantazmagorije završavaju se nervnim krizama, sahranama i poniženjima, i to je zaista i glupo, ali je zaista i krvavo.

Posle te mutne i zagušljive februarske magle u kojoj su se rasplinjavala, brognula sive zgrade, nekakvi brodovi i hladne lučke krme, posle tih haotičnih zapleta i raspleta, posle te pijane i marnurne ude u kojoj se sve preokrenulo i izvrglo na nešto otužno, sluzavo i hladno, Andrija je, već krajem proleća, pobegeo iz Beograda, putovao malo duž jadranske obale, a onda se smirio na jugu, u Petrovcu na Moru, i tu proveo čitavo jedno leto, pomalo gladujući, odmarajući se i — kako je voleo sam da kaže — spremaajući se za život u kome će živeti po svom razumu i svojim zakonima, hrabro i bogato, celom ličnošću, za život u kome će svaki događaj i pokret biti do kraja podvrgnut kontroli i zahtevima njegove jasne volje, njegovim proračunima i planovima. Iskrzan talas, bronza primorskog neba, ostaci jedne stare tvrđave, vetrovita peščana plaža, mali trg sa česmom, neupadljive lepote primorske provincije, mali hotel na čijoj terasi, u velikim drvenim sanducima rastu negovane galme, morske oluje, treptanje svetionika, ribari, šatori Perijalnog saveza, sunce, hiljade ugodnih detalja, hiljade sitnica u kojima je Andrija uživao sistematski i analitički, oprezno, stavljajući sve na probu, sve je to učinilo da se stara poniženja zaleđe, da se preko rana navuče tanka i krta pokorica, da se sve sredi i smiri i da se diše ravnomerno, bez nezdravih uzbuđenja i napora. Andrija je mogao satima da sedi pred hotelom i da posmatra ručolu svoju ruku, pežgavu od sunčanja, posutu gustim, svetlučavim dlacima. Osećao je da ta ruka spava, da diše, da kroz nju teče živa krv, i to spokoživo ga je obuzimalo kao pijanstvo. Bio je miran, osećao je snagu i ravnotežu, osmeđivao se, dugo plivao i pržio se na pesku te male jadranske Kopakabane, uživajući u bogatstvu talasa, ženskih tela, smeha i sjaja, namećući svakom uzbuđenju svoju meru, kao disciplinovani rekonaletent koji je ovde došao da bi se spasao od rastrojstva i nervnih kriza.

Posle tog okrepljenja trebalo je nekada krenuti, nešto poteti, uklopiti se u logiku opštih dužnosti i poslova, u dinamični život ljudske zajednice, i svemu tome dati nekakav svoj pečat i svoj doprinos, pogurati nešto i svojim ramenom, i ostaviti za sobom čitavi trag, za tu decu koja se sada igraju sa svojim kanticama i peskom, za tu decu koja će do odrastu, da nas nasledje i da nam sude.

Uхваćen u čitave mreže zanosa, pitanja i zahteva, Andrija je želeo da sve smiri, da o svemu dobro prosudi, da sve predvidi. Pisao je, po običaju, svoje nedotirane i neredovne beleške, da sačuva za sebe bar obris neke slike, da sačuva izvor i zametak svoje misli, da zabeleži svoja određenja, da potisne onu morbidnu zimsku senu s maramionom, ono dvorište puno stavljenih koža i gomila kozjih i ovunjskih rogova, onu grobljansku maglu sa pogrebnim kolima i vencima, i onu svoju odvratnu ulogu ubice na sahrani svoje žrtve, ceo taj nerazumljivi život bez dokučivog smisla i logike. Hteo je da životu nametne ritam tih svojih melodičnih rečenica, i po tom ritmu, posle pisanja, živio je čitav dan, uravnoteženo i sredeno, pun tamnih odseva ravnomernih i elegantnih melodijskih detalja i srećnih slika. U tim beleškama tražio je život kao nešto svojo, kao nešto bogato i pouzdano, slikovito, opojno, snažno, jedan jedini život, svoj, po svojim zakonima i snagama.

„Kakav oblik i smisao da pronadem u grudvi zemlje, u izlokonom komadu drveta ili kamena, da zadovoljim tajanstveno iskustvo dečice i njihove staske i nepredvidljive uslove i zahteve? Kako da izgovorim samo nekoliko žestokih, užarenih reči, a da to bude i blato u koje ukopavam mrtvce, i nadmoćna smirena ruka, blistava predvećerina uloga u Petrovcu na Moru, razjedeni slani oblaci kao zlatna sapunica nad pučinom, sećanje na Botičellijevu Primaveru, svetle žene u provincijalnim klanicama miris prohujajuće kiše, miris lešaja koji se s gmljavinom razbijaju o mali kameni molo, kupatili koji se prevrću i preslivaju u snežnim žrnjivima pene, udisanje mora u šest časova popodne, posle kiše, Trg svetog Marka prekriven izmetom golubova, Ponte di Rialto, točak volujskih kola koji se okreće u vazduhu, nad blatnim kovilicam drumske rupčage, Polinezija, putovanje kroz noćnu oluju u Senjskom kanalu, enterijer sobe osvijetljene lampom sa ulice, meseci i ogromna dizalica iznad niskih, tek započetih zidova, novogradnje, devojka iz ulice Proleterskih brigada, duga kosa i lomnost krku, nogu i bokova, bakarni tanjir sa antilopama i barskim pricama, biskopsko platno na kome se grčevito okreće pupak Marije Feliks, lampa, kiša koja se pretvara u sneg, ekspres sa koga am pre nekoliko godina u dva sata iza ponoći siasu u Sremske Karlovice, laž bezdani matematičke, Erazmo Roterdamski, jastučenica i prazna soba Velemira Hljebnikovca, droge, veronal i ranjenici Georga Trakla, pesak Atlantskog okeana, bikovi iz Altamire, asirska tigrica, tresak giljotine, grobovi rudnika, plač deteta, sve vrste kiše, sve vrste razvedrajanja, svi slojevi gline u obali iznad Ibra, lanac Plitvičkih jezera, fosili i predznaci, iznadenja, i miris ove rasprsnute kap kiše u kojoj mirisu svi talasi opranih mora i zemlja sa svojim biljem. I dani kada sam s sobu zatrpavao atlasima, mapama okeana i ljudskog kvotokta, mapama nervnog sistema, mapama lišta, pesme pisane preko knjiga, po zidovima, po pekarskim firmama u jednoj varoši planinske provincije, po plakatama putujućih pozorišnih trupa. Zagušljiva jesen, preko reda čitani odlomci, preskočeni vetrovi, autentična saznavanja, kratka i duboka poznavanja, oholo prodiranje razuđenih munja u getovski predeo sa maglama, kišama i vajmarskim hrastovima. Sve je to, skupa, bilo slučajno, kao i čitavo moje dečinstvo, školovanje, i sve ostalo što je zatim dolazilo. Hiljade započetih i brzo napuštenih stvari, sudbonosna nestrpljivost; radoznalost je bila jedini sistem, a jedina nada koje se dugo nisam odrekao postala je uverenje da svet može da stane u nekoliko surovih reči.

Dva sata smo razgovarali, putujući na gomili sena, na kolima, kroz leto. O, divna nepismenosti! kada je poezija izvrala iz nekih tamnih znanja, bez porekla i učitelja!

„Onaj brod kao ukleti Holandarin. Jedne večeri, kroz uvek uzburkane talase Senjskog kanala, pored brovovih mračnih ostrva, kroz talase i oblake, sa zelenom svetiljkom na katarci, plovili smo na toj sablasti. Saletao nas je vetar, zatrpan oblacima, zadihano valjajući talase. U vodi trag pene, u nebu trag dima, dve paralelne brazde koje nestaju. Uplivili smo u senku Velebita kao u senku Zemlje, osećajući na svojoj naježenoj koži da ta planina, kao kakva planeta, ima svoju senku kao svoju noć.“

Popljudani penom, prodruženi vetrom na pramcu, udicali smo te slane modre mirise koji su nam nagrizali nosdžve. Osećali smo ih na celoj koži, skoro kao dodir, kao nešto na dohvrat prstiju, kao reč „na vrh jezika“, i imali smo ludu želju da te mirise pipamo i dođiramo, da ih prisvojimo; da izmerimo koliko je tom mirisu potrebno još njegove mirisne snage da bi se zgusnuo u nešto materijalno svetlijivo, opipljivo, da bi najpotpunije bio ono što već jeste.

Iza svega toga, osmeh jedne Nemice, saučesnički, osmeh koga su mi ti mirisi učinili razumljivim. Oči-gledno osuđena da kroz nekoliko godina bude bezizlazno debela, da voli bavarške kobasice i posećuje uglednije pivnice u trgovačkim četvrtima nekog grada na Rajni, da neguje svoju naprednu decu i svog odličnog poslovnog muža, ona je sad bila, baš, svoje doba, svega i da u njenoj ženstveno-sportskoj figuri ima čak i hajdelberške romantike, da u svakom jadranskom talasu pliva mladić koji bi je, pomešan sa zvezdama i vodom, ljubio i privlačio uz koštato telo koje miriše na penu, jod i so. Ona je sad bila u naponu sebe, osećala je da je prisno pomešana sa negostoljubivim i hladnim ostrvima, sunčarakom, ribama, algama, peskom, s tim slikovitim kućicama od ljubičastog kamena, s vetrom i sa svim ovim ledenim penama, mirisima i senkama. Bila je spremna, čak, da nalazi beskrajno zadovoljstvo u neugodnosti koju su u njoj izazivali ova ostra hladnoća, ova nepoznata ostrva koja kao gusti osmeđeni veju pored našeg sablasnog broda, zima i nesigurnost svezdraka nepoznate zemlje. Pod taku neposrednim zvezdom bila je baš ono što hoću da bude: riba-devojka, krvoiptanje od nedostatka vazduha na alpskim visinama, čempesi sabijeni u meso, glavobolja i nesvesnica od ljuštenja talasa, povraćanje preko ograde, pesma koju mi je palcem gole noge pisala po rebri, na pesku u Biogradu na Moru, dok su čempesi iz sebe stresali sumrak. Život koji je bio vrtloglavica, život koji je prolazio kroz groznice i nesvesti. Jedan kamen i jedan talas, koji su me udarili u telo i tim udarcima dokazali koliko to telo postoji, koliko je čvrsto i ranjivo, koliko je prisutno, koliko je odnosa u svetu izazvalo ili promenilo, koliko je usana i tela prešlo, već, poljupcem, preko njegove kože, koliko ga još ljubavi očekuje, koliko će još gradova nastaniti! — jedan kamen i jedan talas snažnim udarcima obaraju ovo telo, — dakle postojim. Svet u kome sam prisutan svojim blatom, svojom pesmom, svojim poljupcem, svojim slineama dok plivam nazezao u talasima, svojom glavom, svojim rukama i nogama, svet u kome sam prisutan osmehom koji mi upućuje ta nemačka devojka kroz neprovidne mirise mora i sumraka.

Već u noći, plovili smo kroz tamno mastilo mora i neba. Celog života drhtati kao što konji drhte posle trke, kao što trkač drhti pred odlučujućim start. Jer bilo da stvara dete, bilo da stvara pesmu, bilo da na peščanoj padini na pragu pustinje naslućuje budućni grad, bilo da u mapu neba uvrtava nastajanje zvezda, čovek drhti, čovek je kao pama mašina ili minsko polje, uvek napet i napregnut, skonciranost, sažet, uvek u strahu da ne dosegne, jer uvek ostaje nešto iznad najvišeg napona.“

„Da zapišem ovu kasnu noć, kucanje sata, kišu koja umiva sve i prska u prozorska okna, opet nemirno predosećanje snega, vetar koji savlađuje i gužva dimove, cepa ih i odnosi, sve zastrašujuće mogućnosti života, nedohvatne, neslutljive, ambiciozne; da zapišem sadašnjost, prošlost i budućnost, sav taj haos koji svoj red traži i povremeno nalazi u smišljenom neredu pozeje — da zapišem i onaj napor, ili ono očajanje, koje potpisuje crtu ispod haosa, sabira ga, i kao konačni zbir ublažava pitanje: odakle poeeti i gde završiti, kako razlikovati razlog od nagona, i sve videti svesno, sve tačno prosuditi i oceniti? Jer tu je jedan nemogući nivo, jedno zastrašujuće prisustvo koje nas baca u naručje — i tu je Andrija Kovičak, afektirajući, dodavao — „bolicke da kažem: u čeljusti mutnih i nejasnih zahteva, kri-terijuma sutrašnjice, Brankov Marko, klinja koji je tek pre nekoliko dana pokušao da ugasi prvu svećicu na rođendanskom kolaču, uvek me, svojim sličnim razgalmljenim prisustvom, goni da u sebi otkrivam neke nove bojazni. Naslućujem u njemu nepoznatog sudiju, javnog tužioca čije argumente nikada neću saznati, ili, još gore, nikada neću razumeti. Sudić me u neporecivom konačnom odsustvu, optužice me surovo i bez obzira, i njegova presuda će biti, možda, doživotni zabogran. Znajući, još jedna smert. Definitivnija od one koja me zatrpava svežom zemljom i kapima rastopljenog voska. On je ovde kao opomena, on je predznak koji objavluje dolazak sutrašnjih ljudi, on duva u svoju dečju trubu, a ne sluti da je to trubni znak ratnog pohoda, najavljujućeg pobeđenika koji će pisati istoriju. On je budućnost u obliku sadašnjosti, još nesvesna sebe, više nageveštaj prisustva nego prisustvo samo. Sta će on zahtevati od mene? — on pred kojim stojе sve ljudske mogućnosti još netačute, još neprogovane, on koji se izborom jedne mogućnosti još nije lišio svih ostalih mogućnosti, on koji još ne zna gde leže njegove velike snage, on od koga ne mogu da se branim jer ne znam čime će me napasti. Evo ga, već se iz sveta četvoronožaca uspravio u svet ljudi; već gleda na televizijski ekran; već surovo cepa knjige i hartije, iz puke dečje zabave, dok ja razmišljam koliko će to uništavanje biti surovije kad bude svesno, kad surovost bude obračunjena, kad bude ne zabava, ne igra, već izvršenje presude. On je taj koji će postaviti zahteve i koji će nas optužiti zato što te njegove zahteve nismo predvideli tačno. Za to suđenje se treba pripremiti, život treba utrošiti za odbranu pred novim generacijama.“

Ljubomir SIMOVIĆ

SVETOZAR BALTIĆ

leto pesme

Ne znam od kakvog ću umreti zelenila,
U jednu biljku zakopavam raskošno leto.
I malo vatre, i malo zemlje
da vreme stvarno bude.

Ne znam od koje boje, od kog oblika
da sastavim srce, da sastavim zimu.

Pred zoru provetram vid,
provetram šumu osvetljenu krvlju.

Ne znam od kakve ću vode poginuti.
Paklu između čula kažem: čuti
jer eto lepe naše senke
u zubima zveri,
jer eto treperi
veliki moj smeh
iza travnatog groblja.

MILUJE N. BRANKO '63

vreme posle sunca

Sunce je stvoreno posle mene. Najpre je bilo ko semenka, posle ko moja glava. Jednom je bilo tu gde sad je moj grob.
Ružno se pomeralo izvicom svoje svetlosti plašeći se naših ruku.
Ruke su jedino opasne kad pišu pesmu o njemu i kaže su van tela.
Danas je ono visoko, nestvarno.
Više mu ne verujem zbog laži kad bejasma zajedno među biljem...

Eto glasa njegovog rasprskog nad vodama, nad našim uzadnim očima. Gle krikne nju noći u kostima, u pepelu, u beskraju noćnoj reči.

Otkuda dolaziš vanvremeno svetlo neoprijatno nikakvim mislima dobat Polako koracima kroz tvoju senku, kroz zabludu, u pravcu podzemnog leta krevi. Eto me sigurno izgovorom to što step osetiš.
Tako hoću da se završi ovaj dan, ovaj zelenkasti pakao što mi se niz telo osipa.

Stani zahuktala zvezdo, semenko
što moju glavu kao pepeo deliš različito,
što noć jednu uvodiš u moje prste.

Stani besprostorno leto, listopadna
bolesti strane sveta pod moje čelo što
zakopavaš.
Sad sam na vrhu tvog mirisa, tvog seva.
Sad sam u vrhu neke reči
izdeljene u kristale,
u mašti biljke što pobeđu sanja.

Duboko pod jezikom mi zveđa dan,
duboko u oku jabuka neka spava.

Stani pitoma goleti, varljivo pejažau
pročitan s druge strane.
Moje ruke lutaju izvicom nesna
od kog se vode oporom vatrom brane.

Lepo vidim taj predeo između krvi i vazduha
ko dete što vidi pticu krenulu u raj,
u pejažau naoružanu neprobojnim bajama.

Greške tela razmeštam da dan se
lepše u lobanji potpiše. Nikom
više se ne pokorava zvezda u zarudeloj
beonjači. Ona sad deli stvarnosti ko mirise,
ko jabuke uništene vatrom.

Eto njenog glasa u sjačajnom cvetu
šumskih voda, u podmlađenoj granici vazduha.

Lepo vidim progorelu zemlju
u sluhu zanemeliš ptica.
O divna biljko mozgu što braniš
da se u belutak pretvori,
o rano spuštenu na šno sveta,
o koštunjavu voće
što sa svojom se tamom bori.